

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i: Report to:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad: Date:	19 Ebrill 2022
Pwnc: Subject:	Hunanasesiad o Arfer Da y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Pennaeth Gwasanaeth: Head of Service:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad: Report Author:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd / Nature and Reason for Reporting: Un unol â gofynion CIPFA, i gyflawni ei gyfrifoldebau'n effeithiol dylai'r pwyllgor adrodd yn rheolaidd ar ei waith i'r rhai hynny sy'n gyfrifol am lywodraethiant, ac adrodd ar asesiad o'i berfformiad. Mae'r hunanasesiad hwn yn cyfrannu at y gofyniad hwnnw.	

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Yn 2018, cyhoeddodd y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) Ddatganiad Safbwynt a Chanllawiau Ymarferol ar gyfer Awdurdodau Lleol a'r Heddlu.
- 1.2 Mae'n nodi safbwynt CIPFA ar swyddogaeth a gweithrediad pwyllgorau archwilio mewn awdurdodau lleol a chyrrff yr heddlu, a hwn yw'r arfer orau ar gyfer pwyllgorau archwilio mewn awdurdodau lleol ledled y DU ac ar gyfer pwyllgorau archwilio'r heddlu yng Nghymru a Lloegr.
- 1.3 Mae'n argymhell y dylai'r pwyllgor, er mwyn cyflawni ei gyfrifoldebau'n effeithiol, adrodd yn rheolaidd ar ei waith i'r rhai hynny sy'n gyfrifol am lywodraethiant, ac adrodd ar asesiad o'i berfformiad. Dylai adroddiad cyhoeddus blynyddol ddangos sut mae'r pwyllgor wedi cyflawni ei gyfrifoldebau.
- 1.4 Mae Adroddiad Blynyddol Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n bodloni'r gofyn hwn. Caiff ei ysgrifennu ar ddiwedd y cylch blynyddol ac mae'n cael ei gymeradwyo gan y Pwyllgor hwn cyn ei gyflwyno i'r Cyngor llawn.

- 1.5 Mae canllawiau CIPFA hefyd yn cynnwys rhestr wirio hunanasesu sydd yn darparu adolygiad lefel uchel sy'n ymgorffori'r prif egwyddorion a nodir yn Natganiad Safbwynt CIPFA a'r canllawiau ategol. Gall cwblhau'r hunanasesiad lywio'r adroddiad blynyddol.
- 1.6 Gellir defnyddio'r hunanasesiad hefyd i gefnogi'r gwaith o gynllunio rhaglen waith a chynlluniau hyfforddi'r pwyllgor archwilio.
- 1.7 Ar 16 Mawrth 2020, wythnos cyn y cyfnod clo, cynhaliwyd hunanasesiad gan banel a oedd yn cynnwys Cadeirydd, Is-gadeirydd ac aelod llewyg y Pwyllgor, ynghyd â'r Pennaeth Archwilio a Risg a'r Prif Archwilydd. Oherwydd i'r 'Strategaeth ar gyfer Cyfarfodydd Pwyllgor' gael ei roi ar waith yn ystod yr argyfwng, ni rannwyd yr hunanasesiad gyda'r Pwyllgor bryd hynny.
- 1.8 Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi adolygu a diweddarau'r hunanasesiad i sicrhau ei fod yn gywir o hyd, ac mae'r canlyniad yn dilyn.

2. ARGYMHELLIAD

2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn:

- nodi'r hunanasesiad wedi'i adolygu a'i ddiweddarau; a
- cymeradwyo'r gwelliannau a awgrymir.

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO – HUNANASESIAD O ARFER DA EBRILL 2022

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

MarionPryor@YnysMon.gov.uk

CYNNWYS

CYFLWYNIAD _____	3
CANFYDDIADAU'R HUNANASESIAD O ARFER DA _____	4
Pwrpas a llywodraethiant pwyllgor Archwilio _____	4
Swyddogaethau craidd pwyllgor archwilio _____	4
Aelodaeth a chefnogaeth _____	5
Effeithiolrwydd y Pwyllgor _____	6
CASGLIAD A MEYSYDD GWELLA A NODWYD _____	7

CYFLWYNIAD

1. Cynhaliwyd yr hunanasesiad hwn o arfer da ym mis Mawrth 2020 gan banel a oedd yn cynnwys Cadeirydd ac Is-gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, aelod lleig, y Pennaeth Archwilio a Risg a'r Prif Archwilydd, ac fe'i diweddarwyd ym mis Mawrth 2022 gan y Pennaeth Archwilio a Risg.
2. Mae'n darparu adolygiad lefel uchel sy'n ymgorffori'r prif egwyddorion a nodir yn Natganiad Safbwynt y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a'r canllawiau ategol.
3. Os yw pwyllgor archwilio yn perfformio ar lefel uchel yn erbyn yr egwyddorion arfer da, yna mae'n arwydd fod sylfaen gadarn i'r pwyllgor a bod ganddo aelodau gwybodus. Mae'r ffactorau hyn yn hanfodol er mwyn datblygu pwyllgor archwilio effeithiol.
4. Defnyddiwyd canlyniad yr hunanasesiad hefyd i gefnogi'r gwaith o gynllunio rhaglen waith a chynlluniau hyfforddi'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
5. Bydd hefyd yn llywio Adroddiad Blynyddol Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

CANFYDDIADAU'R HUNANASESIAD O ARFER DA

Pwrpas a llywodraethiant pwyllgor Archwilio

6. Mae gan y Cyngor bwyllgor archwilio penodedig. Mae'r cylch gorchwyl yn nodi'n glir beth yw pwrpas y pwyllgor, yn unol â Datganiad Safbwynt CIPFA, ac mae'n cael ei gynnwys yng Nghyfansoddiad y Cyngor, gan ddangos bod dealltwriaeth o rôl a phwrpas y pwyllgor archwilio ar draws yr awdurdod, a'u bod yn cael eu derbyn.
7. Mae'r Pwyllgor yn darparu cefnogaeth effeithiol i'r awdurdod wrth gyflawni gofynion llywodraethiant da, yn unol â dogfen fframwaith CIPFA, *'Delivering Good Governance in Local Government: Framework'* (CIPFA/Solace, 2016)¹.
8. Mae'r Pwyllgor yn adrodd i'r Cyngor llawn trwy gyfrwng Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd, sy'n cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor er mwyn derbyn ei sylwadau a'i gymeradwyaeth ac yna i'r Cyngor llawn ym mis Medi bob blwyddyn. Mae'r trefniadau hyn i ddal y pwyllgor i gyfrif am ei berfformiad yn gweithredu'n foddhaol, ond byddai modd eu gwella trwy gynnal asesiad ehangach o'i berfformiad, a thrwy ofyn i aelodau unigol asesu perfformiad y Pwyllgor a'u perfformiad eu hunain.

Maes Gwella 1:

Cynhelir hunanasesiad ansoddol yn ystod 2022-23 i dderbyn adborth ar berfformiad y Pwyllgor gan y rhai hynny sy'n ymwneud â'r Pwyllgor neu'n sy'n dibynnu ar ei waith, yn cynnwys uwch reolwyr ac aelodau'r Pwyllgor, er mwyn arfarnu a yw'n ychwanegu gwerth i'r sefydliad a sut mae'n gwneud hynny.

Swyddogaethau craidd pwyllgor archwilio

9. Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor yn rhoi sylw penodol i'r holl feysydd craidd a nodir yn Natganiad Safbwynt CIPFA. Cynhelir arfarniad blynyddol, ar ffurf Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd, i asesu a yw'r Pwyllgor yn cyflawni ei gylch gorchwyl ac y rhoddyd ystyriaeth briodol i'r holl feysydd craidd. Fel yr uchod, gellid gwella hyn trwy gynnal asesiad ehangach o'i berfformiad.
10. Mae'r Pwyllgor wedi ystyried y meysydd ehangach a nodir yn Natganiad Safbwynt CIPFA a p'un a fyddai'n briodol i'r Pwyllgor ymgymryd â nhw. Maent wedi eu cynnwys yng nghylch gorchwyl y Pwyllgor ac maent yn cynnwys meysydd megis rheoli trysorlys.

¹ <https://www.cipfa.org/policy-and-guidance/publications/d/delivering-good-governance-in-local-government-framework-2016-edition>

11. Mae'r pwyllgor wedi cynnal ei rôl ymgynghorol trwy beidio â derbyn unrhyw bwerau i wneud penderfyniadau nad ydynt yn cyd-fynd â'i bwrpas craidd.

Aelodaeth a chefnogaeth

12. Mae gan y Pwyllgor strwythur a chyfansoddiad effeithiol, sy'n cynnwys wyth aelod etholedig ac un aelod lleyg, gan olygu nad yw ei faint yn anodd ei drafod. Mae'n gorff anweithredol a sefydlwyd o dan ofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011² ac mae'n bwyllgor o'r Cyngor a gyfansoddwyd yn llawn sy'n gweithredu ar lefel strategol. Mae'r Pwyllgor yn ymdrin â'i fusnes mewn modd anwleidyddol ac mae'n glynu at y rheolau ynghylch cydbwysedd gwleidyddol, yn unol â Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989³.
13. Er ei bod yn ofynnol i'r Aelod Portffolio Cyllid, i'r graddau y mae hynny'n bosib, fynyachu holl gyfarfodydd y Pwyllgor, nid yw'n aelod o'r Pwyllgor, gan y gallai hynny atal y Pwyllgor rhag herio'r Pwyllgor Gwaith a'i ddal i gyfrif mewn perthynas â materion llywodraethiant, risg a rheolaeth.
14. Yn fwy diweddar, yn unol â gofynion cyfansoddiad newydd o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, o fis Mai 2022 bydd traean o aelodau'r Pwyllgor yn aelodau lleyg a dau draean yn aelodau o'r Cyngor. Recriwtiwyd aelodau lleyg mewn ffordd agored a thryloyw a bydd y Cyngor llawn yn cymeradwyo eu dethol a'u penodi ar 25 Ebrill 2022.
15. Mae'r aelodau lleyg a benodir i'r pwyllgor yn sicrhau bod cymysgedd briodol o wybodaeth a sgiliau ymysg yr aelodau. Fodd bynnag, nid yw aelodaeth y Pwyllgor wedi cael ei asesu'n ffurfiol yn erbyn y fframwaith gwybodaeth a sgiliau craidd.

Maes Gwella 2:

Cynhelir hunanasesiad ansoddol yn ystod 2022-23 gydag aelodau unigol y Pwyllgor iddynt asesu eu heffeithiolrwydd eu hunain a nodi a oes anghenion datblygu a hyfforddi mewn unrhyw faes.

16. Mae trefniadau ar waith i gefnogi'r Pwyllgor trwy sesiynau briffio a hyfforddiant fel rhan o raglen gynefino gyffredinol y Cyngor, ac mae perthynas weithio dda yn bodoli gyda phobl a sefydliadau allweddol, yn cynnwys archwilio allanol, archwilio mewnol a'r Swyddog Adran 151.
17. Mae gan y Pwyllgor gymorth ysgrifenyddol benodedig. Fodd bynnag, yn wahanol i bwyllgorau sgrwtini'r Cyngor, nid yw'n elwa o gael swyddog Gwasanaethau Democrataidd penodedig wedi'i neilltuo iddo a dylid edrych ar hyn.

² <https://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/4/contents>

³ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/42/contents>

Maes Gwella 3:

Dylai'r Cyngor ystyried a fyddai'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n elwa o gael swyddog Gwasanaethau Democrataidd penodedig wedi'i neilltuo iddo.

Effeithiolrwydd y Pwyllgor

18. Nid yw'r Pwyllgor wedi derbyn adborth ar ei berfformiad gan y rhai hynny sy'n ymwneud â'r Pwyllgor neu sy'n dibynnu ar ei waith, ac nid yw wedi arfarnu p'un a yw'n ychwanegu gwerth i'r sefydliad, a sut y mae'n gwneud hynny. Byddai modd gwella'r maes hwn. (Gweler [Maes Gwella 1](#))
19. Mae cyfarfodydd yn cynnwys trafodaeth ac ymgysylltiad da gan yr holl aelodau, yn ogystal ag ystod eang o arweinwyr a rheolwyr, ynghyd â thrafodaethau ar ganfyddiadau archwilio, risgiau a chynlluniau gweithredu gyda'r swyddogion cyfrifol.
20. Mae'r Pwyllgor yn gwneud argymhellion ar gyfer gwella llywodraethiant, risg a rheolaeth, ac mae'r tîm Archwilio Mewnol yn eu monitro ar ei ran.
21. Mae'r Pwyllgor yn cyhoeddi adroddiad blynyddol i roi cyfrif am ei berfformiad ac esbonio ei waith. (Gweler [Pwrpas a llywodraethiant pwyllgor Archwilio](#))

CASGLIAD A MEYSYDD GWELLA A NODWYD

22. Mae defnyddio'r ymarfer a argymhellir yng nghyhoeddiad CIPFA wedi galluogi'r Pwyllgor i gadarnhau **ei fod yn darparu perfformiad o safon dda.**
23. Fodd bynnag, nid yw cyflawni'r arfer a argymhellir o reidrwydd yn golygu bod y Pwyllgor yn effeithiol. Mae dewis aelodau'r pwyllgor archwilio, eu gwybodaeth, eu sgiliau a'u profiad yn elfen hanfodol o bwyllgor effeithiol, a'r gwerth y mae'n ei ychwanegu i'r sefydliad. Felly, cynhelir arfarniadau pellach ac eang yn ystod 2022-23, fel y nodir isod:

Maes Gwella 1:

Cynhelir hunanasesiad ansoddol yn ystod 2022-23 i dderbyn adborth ar berfformiad y Pwyllgor gan y rhai hynny sy'n ymwneud â'r Pwyllgor neu'n sy'n dibynnu ar ei waith, yn cynnwys uwch reolwyr ac aelodau'r Pwyllgor, er mwyn arfarnu a yw'n ychwanegu gwerth i'r sefydliad a sut mae'n gwneud hynny.

Maes Gwella 2:

Cynhelir hunanasesiad ansoddol yn ystod 2022-23 gydag aelodau unigol y Pwyllgor iddynt asesu eu heffeithiolrwydd eu hunain a nodi a oes anghenion datblygu a hyfforddi mewn unrhyw faes.

Maes Gwella 3:

Dylai'r Cyngor ystyried a fyddai'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n elwa o gael swyddog Gwasanaethau Democrataidd penodedig wedi'i neilltuo iddo.